

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУД З ПРАВ ЛЮДИНИ

П'ЯТА СЕКЦІЯ

**СПРАВА «ЖУПАН ПРОТИ УКРАЇНИ»
(CASE OF ZHUPAN v. UKRAINE)**

(Заяви № 38882/18 та № 50200/19)

РІШЕННЯ

СТРАСБУРГ

07 жовтня 2021 року

Це рішення є остаточним, але може підлягати редакційним виправленням.

У справі «Жупан проти України»

Європейський суд з прав людини (П'ята секція), засідаючи комітетом, до складу якого увійшли:

Стефані Моро-Вікстром (*Stéphanie Mourou-Vikström*), Голова,

Йован Ілієвський (*Jovan Ilievski*),

Арнфінн Бордсен (*Arnfinn Bårdsen*), судді,

та Мартіна Келлер (*Martina Keller*), заступник Секретаря секції,

з огляду на:

заяви (№ 38882/18 та № 50200/19), які 10 серпня 2018 року та 19 вересня 2019 року відповідно подала до Суду проти України на підставі статті 34 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція) громадянка України, пані Марина Михайлівна Жупан (далі – заявниця);

рішення повідомити Уряд України (далі – Уряд) про скаргу на невиконання рішення суду про передачу дитини, а також визнати решту скарг у заявах неприйнятними;

зауваження сторін;

після обговорення за зачиненими дверима 16 вересня 2021 року

постановляє таке рішення, що було ухвалено у той день:

ВСТУП

1. Справа стосується тверджень за статтею 8 Конвенції про невиконання органами державної влади рішення суду щодо відібрання дитини від батька та передачу матері.

ФАКТИ

2. Заявниця народилася у 1988 році. Наразі вона проживає у Чеській Республіці. Заявницю представляв пан А. Хаек, юрист, який практикує у м. Прага.

3. Уряд представляв його Уповноважений, пан І. Ліщина.

4. Факти справи, надані сторонами, можуть бути узагальнені таким чином.

5. У 2010 році заявниця вийшла заміж за В. 13 травня 2011 року у них народився син І. Згодом заявниця та В. почали жити окремо. Дитина продовжувала жити із заявницею, яка є його матір'ю.

6. 27 жовтня 2014 року Хустський районний суд Закарпатської області (далі – Хустський суд) розірвав їхній шлюб. Стосовно місця проживання дитини суд вирішив, що вона повинна проживати із заявницею.

7. У серпні 2015 року, поки заявниця перебувала у Чеській Республіці, дитина проживала з батьками заявниці в Україні. Впродовж цього часу батьки заявниці добровільно віддали дитину В.

Передача була засвідчена нотаріально. 3 вересня 2015 року дитина почала постійно проживати з В.

8. Після повернення з Чеської Республіки у вересні 2015 року заявниця спробувала забрати дитину у В., але безуспішно. 02 жовтня 2015 року вона подала цивільний позов проти В., стверджуючи про необхідність негайного повернення їй дитини.

9. 03 листопада 2015 року Хустський суд вирішив передати дитину заявниці, оскільки згідно з його попереднім рішенням дитина повинна була проживати з матір'ю (див. пункт 6). Суд допустив рішення до негайного виконання. В. подав апеляційну скаргу на це рішення (див. пункт 20).

10. 04 листопада 2015 року Державна виконавча служба (далі – державні виконавці) відкрила виконавче провадження за рішенням про відібрання дитини від 03 листопада 2015 року. Того ж дня державний виконавець прибув до будинку В. у супроводі заявниці, працівників поліції, працівника органу опіки та піклування і двох понятих. Згідно з актом державного виконавця передача дитини не відбулася, оскільки дитина відмовилася йти до заявниці.

11. 06 листопада 2015 року державний виконавець зупинив виконавче провадження, вважаючи, що районний суд повинен був встановити спосіб виконання рішення суду від 03 листопада 2015 року.

12. 09 листопада 2015 року В. звернувся до суду з цивільним позовом до заявниці про визначення місце проживання дитини повторно у зв'язку із суттєвою зміною обставин з часу ухвалення рішення про визначення місця проживання дитини від 27 жовтня 2014 року.

13. 30 листопада 2015 року начальник відділу державної виконавчої служби Хустського районного управління юстиції скасував постанову державного виконавця від 06 листопада 2015 року, встановивши, що виконавче провадження було зупинено безпідставно.

14. 09 грудня 2015 року державний виконавець прибув до В. і встановив, що дитина знову відмовилася йти до заявниці.

15. Того ж дня заявниця звернулася із заявою до державного виконавця стосовно необхідності отримання ним судового дозволу на влаштування дитини до лікувального закладу для надання дитині часу на адаптацію до матері. Заявниця стверджувала, що протягом останніх трьох місяців вона не могла бачитися з дитиною вдома у В. У відповідь на цю заяву державний виконавець звернувся до суду стосовно отримання відповідного дозволу. Інформації про результати розгляду заяви не надано.

16. 07 серпня 2017 року Хустський суд задовольнив позовні вимоги В. і, враховуючи фактичну ситуацію дитини та її найкращі інтереси, визначив місце проживання дитини з В. 07 вересня 2018 року Апеляційний суд Закарпатської області залишив це рішення без змін.

18 квітня 2019 року Верховний Суд залишив касаційну скаргу заявниці без задоволення.

17. Тим часом у вересні 2017 року державний виконавець зробив ще одну спробу передати дитину заявниці. Спроба була безуспішною, оскільки дитина все ще відмовлялася йти на контакт з матір'ю.

18. 07 та 23 травня 2019 року державний виконавець накладав на В. штраф за невиконання ним рішення суду про передачу дитини від 03 листопада 2015 року. В. оскаржив ці постанови, проте Суду не було надано інформації щодо результату розгляду цих скарг.

19. У червні 2019 року державний виконавець звернувся до поліції стосовно порушення кримінального провадження щодо В. у зв'язку з невиконанням ним у відповідний час рішення суду від 03 листопада 2015 року. У липні 2019 року за результатами проведеного розслідування працівники поліції закрили кримінальне провадження у зв'язку із відсутністю складу злочину.

20. 08 серпня 2019 року Закарпатський апеляційний суд, враховуючи висновки суду про необхідність проживання дитини зі своїм батьком (див. пункт 16), скасував рішення суду від 03 листопада 2015 року та відмовив у задоволенні позову заявниці.

ВІДПОВІДНА НОРМАТИВНО-ПРАВОВА БАЗА

21. Відповідні положення національного законодавства наведені в рішеннях у справах «Вишняков проти України» (*Vyshnyakov v. Ukraine*), заява № 25612/12, пункт 28, від 24 липня 2018 року) та «Бондар проти України» [Комітет] (*Bondar v. Ukraine*) [Committee], заява № 7097/18, пункт 17, від 17 грудня 2019 року).

ПРАВО

I. ОБ'ЄДНАННЯ ЗАЯВ

22. Беручи до уваги схожість предмету заяв, Суд вважає за доцільне розглянути їх спільно в одному рішенні.

II. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ СТАТТІ 8 КОНВЕНЦІЇ

23. Заявниця скаржилася за статтями 6 та 8 Конвенції на невиконання органами державної влади рішення суду від 03 листопада 2015 року про передачу дитини заявниці.

24. Суд, якому належить провідна роль щодо здійснення юридичної кваліфікації фактів справи (див. рішення у справі «Радомілья та інші проти Хорватії» [ВП] (*Radomilja and Others v. Croatia*) [GC], заяви

№ 37685/10 та № 22768/12, пункт 114, від 20 березня 2018 року), розгляне скаргу з точки зору статті 8 Конвенції. Стаття 8 передбачає:

«1. Кожен має право на повагу до свого приватного і сімейного життя, до свого житла і кореспонденції.

2. Органи державної влади не можуть втручатись у здійснення цього права, за винятком випадків, коли втручання здійснюється згідно із законом і є необхідним у демократичному суспільстві в інтересах національної та громадської безпеки чи економічного добробуту країни, для запобігання заворушенням чи злочинам, для захисту здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб.»

А. Прийнятність

25. Уряд доводив, що національні органи влади вжили всіх розумних заходів для забезпечення примусового виконання рішення про передачу дитини заявниці. Однак саме дитина постійно відмовлялася залишатися із заявницею, і будь-яке подальше виконання рішення суду суперечило б найкращим інтересам дитини. З цих підстав скарга заявниці була явно необґрунтованою, і заяви могли бути вилучені з реєстру справ.

26. Заявниця заперечила і підтримала свою скаргу.

27. Суд не вбачає підстав для вилучення заяв з реєстру справ. Він зазначає, що ця скарга не є ні явно необґрунтованою, ні непринятною з будь-яких інших підстав, перелічених у статті 35 Конвенції. Отже, вона має бути визнана прийнятною.

В. Суть

28. Заявниця стверджувала, що національні органи влади не вжили необхідних заходів для забезпечення повернення дитини заявниці від В.

29. Уряд доводив, що органи державної влади вжили всіх необхідних заходів для забезпечення поваги до сімейного життя заявниці.

30. Суд повторює, що право взаємного спілкування одного з батьків та дитини становить основоположний елемент «сімейного життя» у розумінні статті 8 Конвенції (див., серед інших джерел, рішення у справі «К. та Т. проти Фінляндії» [ВП] (*K. and T. v. Finland*) [GC], заява № 25702/94, пункт 151, ЄСПЛ 2001-VII). Загальні принципи стосовно позитивних зобов'язань держави щодо захисту стосунків між батьками та їхніми дітьми наведені в згаданому рішенні у справі «Вишняков проти України» (*Vyshnyakov v. Ukraine*), пункти 35 – 37 з подальшими посиланнями.

31. Беручи до уваги, що позитивне зобов'язання у цій сфері полягає не у досягненні результату, а у вжитті заходів (див. згадане рішення у

справі «Вишняков проти України» (*Vyshnyakov v. Ukraine*), пункт 36), Суд має визначити, чи вжили національні органи влади достатні заходи для виконання рішення суду від 03 листопада 2015 року про передачу дитини заявниці.

32. Після відкриття виконавчого провадження державний виконавець швидко організував зустріч заявниці з дитиною (див. пункт 10). Однак щойно він встановив, що дитина не бажала йти до заявниці, він не вжив інших заходів, аби сприяти пристосуванню дитини до матері, від якої вона, вочевидь, серйозно віддалилася. Крім того, залишається незрозумілим, наскільки до цього процесу могли бути залучені органи опіки та піклування, та чи могли бути використані які-небудь засоби врегулювання сімейних конфліктів.

33. Суд повторює, що право дитини висловлювати власні погляди не слід тлумачити як таке, що фактично надає дітям беззастережне право вето без розгляду будь-яких інших факторів і здійснення оцінки для визначення їхніх найкращих інтересів; крім того, такі інтереси, як правило, передбачають підтримку зв'язків дитини із сім'єю за винятком випадків, коли подібне може зашкодити її здоров'ю та розвитку (див. рішення у справі «А.В. проти Словенії» (*A.V. v. Slovenia*), заява № 878/13, пункт 72, від 09 квітня 2019 року з подальшими посиланнями). Однак у цій справі, коли органи державної влади постійно стикалися з відмовою дуже маленької дитини спілкуватися з матір'ю, вони не забезпечили надання дитині належної професійної цільової підтримки; така підтримка була надзвичайно важливою для неї, аби звикнути до думки про проживання з матір'ю, а також забезпечити розуміння В., що згідно з обґрунтуванням судових рішень, які підлягали виконанню, це відповідало найкращим інтересам дитини (див. пункти 6 та 9). За конкретних обставин цієї справи така допомога становила частину необхідних заходів, вжиття яких органами державної влади розумно вимагалось для дотримання ними позитивних зобов'язань, передбачених статтею 8 Конвенції (див. подібний підхід в згаданому рішенні у справі «А.В. проти Словенії» (*A.V. v. Slovenia*), пункт 84 та в рішенні у справі «Ген та інші проти України» [Комітет] (*Gen and others v. Ukraine*) [Committee], заяви № 41596/19 та № 42767/19, пункт 66, від 10 червня 2021 року).

34. Окрім того, хоча перевага завжди надається добровільному виконанню, незмінна позиція, якої часто дотримуються батьки у таких справах, може ускладнити таке добровільне виконання та зумовити у певних випадках необхідність застосування пропорційних примусових заходів (див. згадане рішення у справі «Вишняков проти України» (*Vyshnyakov v. Ukraine*), пункт 43 з подальшими посиланнями). Однак ніщо не свідчить, що такі примусові заходи були вчасно вжиті органами державної влади. Спроби державного виконавця накласти

штрафи або застосувати кримінально-правовий засіб юридичного захисту (див. пункти 18 і 19) були явно здійснені запізно.

35. Як вбачається, з плином часу ситуація з дитиною змінилася, і зрештою суд переглянув питання про її місце проживання та, посилаючись на найкращі інтереси дитини, ухвалив рішення про її проживання з батьком (див. пункт 16). Проте Суд має переконатися, що зміна відповідних фактів не була пов'язана з невжиттям державою всіх заходів, які могли розумно очікуватися для полегшення виконання рішення про повернення дитини (див. рішення у справі «М.Р. та Д.Р. проти України» (*M.R. and D.R. v. Ukraine*), заява № 63551/13, пункт 65, від 22 травня 2018 року з подальшими посиланнями). З огляду на недоліки роботи органів державної влади у попередній період, про які вже було зазначено, Суд вважає, що до моменту ухвалення нового рішення про проживання дитини з батьком національні органи влади не виконали свого позитивного зобов'язання за статтею 8 Конвенції щодо забезпечення возз'єднання заявниці з дитиною.

36. Суд неодноразово встановлював у справах проти України, що невжиття належних заходів для виконання судових рішень стосовно дітей, є наслідком недостатньо розвинутих законодавчих та адміністративних механізмів, які б могли прискорити добровільне дотримання домовленостей із залученням фахівців органів опіки та піклування. Крім того, наявні механізми не передбачали відповідні і конкретні заходи для забезпечення примусового виконання рішення, відповідно до принципу пропорційності (див. згадане рішення у справі «Вишняков проти України» (*Vyshnyakov v. Ukraine*), пункт 46; та рішення у справах «Бондар проти Україна» [Комітет] (*Bondar v. Ukraine*) [Committee], заява № 7097/18, пункт 36, від 17 грудня 2019 року; «Швець проти України» [Комітет] (*Shvets v. Ukraine*) [Committee], заява № 22208/17, пункт 38, від 23 липня 2019 року та згадане рішення у справі «Ген та інші проти України» (*Gen and others v. Ukraine*), пункт 68). Суд вважає, що ці висновки так само застосовні і до цієї справи.

37. Отже, Суд вважає, що було порушено статтю 8 Конвенції.

III. ЗАСТОСУВАННЯ СТАТТІ 41 КОНВЕНЦІЇ

37. Стаття 41 Конвенції передбачає:

«Якщо Суд визнає факт порушення Конвенції або протоколів до неї і якщо внутрішнє право відповідної Високої Договірної Сторони передбачає лише часткове відшкодування, Суд, у разі необхідності, надає потерпілій стороні справедливую сатисфакцію.»

38. Заявниця вимагала 60 500 євро в якості відшкодування моральної шкоди.

39. Уряд доводив, що вимога заявниці була необґрунтованою.

40. Суд вважає, що заявниця мала зазнати болю та страждань у зв'язку зі встановленим порушенням. Ухвалюючи рішення на засадах справедливості, як вимагає стаття 41 Конвенції, Суд присуджує заявниці 4 500 євро в якості відшкодування моральної шкоди.

41. Заявниця також вимагала 21 609 євро в якості компенсації судових та інших витрат.

42. Уряд стверджував про необґрунтованість цієї вимоги.

43. З огляду на наявні у нього документи та його практику Суд вважає за належне присудити заявниці суму у розмірі 1 500 євро в якості компенсації судових та інших витрат і додатково суму будь-якого податку, що може нараховуватися заявниці.

44. Суд вважає за належне призначити пеню на підставі граничної позичкової ставки Європейського центрального банку, до якої має бути додано три відсоткові пункти.

ЗА ЦИХ ПІДСТАВ СУД ОДНОГОЛОСНО

1. *Вирішує* об'єднати заяви;
2. *Оголошує* заяви прийнятними;
3. *Постановляє*, що було порушено статтю 8 Конвенції;
4. *Постановляє*, що:
 - (a) упродовж трьох місяців держава-відповідач повинна сплатити заявниці такі суми:
 - (i) 4 500 (чотири тисячі п'ятсот) євро та додатково суму будь-якого податку, що може нараховуватися, в якості відшкодування моральної шкоди;
 - (ii) 1 500 (одна тисяча п'ятсот) євро та додатково суму будь-якого податку, що може нараховуватися заявниці, в якості компенсації судових та інших витрат;
 - (b) із закінченням зазначеного тримісячного строку до остаточного розрахунку на зазначені суми нараховуватиметься простий відсоток (*simple interest*) у розмірі граничної позичкової ставки Європейського центрального банку, яка діятиме в період несплати, до якої має бути додано три відсоткові пункти;
5. *Відхиляє* решту вимог заявниці щодо справедливої сатисфакції.

РІШЕННЯ У СПРАВІ «ЖУПАН ПРОТИ УКРАЇНИ»

Учинено англійською мовою та повідомлено письмово 07 жовтня 2021 року відповідно до пунктів 2 і 3 Правила 77 Регламенту Суду.

Мартіна Келлер
(*Martina Keller*)
Заступник Секретаря

Стефані Моро-Вікстром
(*Stéphanie Mourou-Vikström*)
Голова